

L'assagista francès George Steiner. XAVIER CARRION

Lucidesa i pessimisme

Assaig

Deu raons (possibles) de la tristesa del pensament

George Steiner

Arcàdia, Barcelona, 2007

Jordi Garcia-Petit

Segons George Steiner, l'enunciat de Descartes "Penso, per tant sóc" és una tautologia oberta, mentre que "Respiro, per tant sóc", és una necessitat que, tot i ser vital, podem deixar-la en suspens durant uns instants, però no ens podem estar de pensar ni un sol instant. I no obstant això, no sabem què és el pensament, només en coneixem algunes de les seves facultats i l'empremta que deixa en nosaltres mateixos i en tot el que ens envolta.

El caràcter omnidireccional del pensament que es manifesta en tot moment i en qualsevulla direcció; la infinitat del pensament que ens permet crear un model

de mort tèrmica de l'univers o donar arguments a favor o en contra de la vida eterna o de l'existència de Déu; la impenetrabilitat del pensament que fa que ningú no sap del cert el que penso, ni ningú no pot pensar per mi, però que també ens impedeix saber què pensa un altre ésser humà, fins i tot el més estimat; la incisiva vivesa del pensament que ha comportat el domini de l'home sobre la natura i sobre l'ésser; els experiments il·limitats del pensament dels quals la poesia i les hipòtesis científiques són els exemples més representatius; aquestes són algunes de les possibilitats de l'acte de pensar que Steiner considera el senyal decisiu de l'eminència humana.

Steiner elogia el pensament? Sens dubte, i sense regatejar l'admiració sentida pel misteri insondable del més humà dels actes de l'espècie, admiració que desgrana al llarg de deu raons que clou en tots els casos amb la paradoxa aparent de la demo-

lació d'allò que acaba d'elogiar. La tristesa que li depara el pensament –idea de tristesa que empra del filòsof idealista alemany FW.J. von Schelling, contemporani de Hegel i Fichte– expressa la insatisfacció per la inoperància del pensament en la resolució de qüestions tan velles com el pensament mateix: l'enigma de la natura, l'existència de Déu, la impotència davant la mort...

Steiner és despietat amb la vanitat estèril de tots aquells que al llarg dels segles, i ara mateix, creuen que el pensament, el seu o el que s'acumula en forma de religions, ideologies, ciències..., ha triomfat. Steiner anota successives expressions de tristesa, en el fons, amarades de pessimisme, que no són altra cosa que les limitacions de les facultats del pensament abans enaltides. Els nostres pensaments són d'una banalitat infinita. No hi ha pensament original. Si és cert que tothom pensa, tant el cretí com el geni, pocs són els que veritablement pensen.

La immensa majoria d'actes i gestos habituals són impensats, pura rutina neurofisiològica. Podem enfortir la memòria i enriquir les habilitats cerebrals, però res de tot el que fem no garanteix un sol pols de creativitat.

Steiner, sense expressar-ho literalment, està convençut del fracàs del pensament. No s'hi revela. Simplement en deixa implícita constància. Alain Finkielkraut, com Steiner, ha reflexionat sovint sobre la cultura i el pensament, però no des d'un registre de melancolia, sinó des de la revolta contra el pensament estupiditzat. Finkielkraut combat per la recuperació del pensament il·lustrat, Steiner s'instal·la en el paper de ploramorts de la derrota del pensament.

La música de la lletra

Assaig

Textos escabetsats

Carles Santos

March Editor

Barcelona, 2007

Xavier Cester

El mateix interessat ja ho repeteix un i altre cop en la presentació de cada nou espectacle: "Jo sóc músic". Esclar que l'escenari habitual de Carles

Santos no són els auditoris convencionals ni els coliseus lírics, sinó el teatre. I si la imatge és indissoluble de la seva música, no ho és menys, com recorda Vicenç Altaïó en la introducció d'aquests *Textos escabetsats*, la literatura.

És impossible no llegir molts d'aquests escrits, originats en espectacles memorables com ara *Ricardo i Elena*, *Sama samaruck*, *samaruck suck suck* i *La meua filla sóc jo*, sense viualitzar mentalment la

imatge de Santos assegut al seu inseparable piano o sense reviuire la rítmica embogida de la música del creador de Vinaròs, amb les seves furioses (i hilarants) al·literacions i la seva desbordant vitalitat.

Els textos són, al mateix temps, un compendi perfecte de les obsessions (o, si es prefereix un terme musical, els *leitmotives*) de la seva obra: la pulsio sexual (amb aquella desvergonyida desinhibició que els catalans solem associar de forma tòpica als valencians), l'anticlericalisme, l'escatologia i la passió pel menjar.

El Santos escriptor també revela, sota una façana lúdica, revestida d'humor absurd, una mirada lúcida i sovint poc complaent, com en *Qui ha dit avantguarda?*, i en especial a *En parlar de música*, un text del 1975 en què, més enllà de la faramalla marxista pròpia de l'època, es fa una diagnosi de la música i la cultura catalanes en general que, per desgràcia, en molts sentits encara és plenament vigent.

Són, tanmateix, els textos que obren i tanquen aquesta mirada panoràmica sobre la proteïforme figura de Santos els que resumirien millor el rigor irrenunciable del més reeixit dels avantguardistes. Un fragment de *La pantera imperial* té el seu reflex perfecte en un haiku de John Cage (un dels referents del de Vinaròs), tots dos, descripcions obsessives, detallistes fins a l'absurd dels signes i elements constituents d'aquest text que anomenem partitura. La forma més crua i objectiva de traduir la música en paraules.

El músic avantguardista Carles Santos. XAVIER BERTRAL

Una via intermèdia

Poesia

Libro del retorno

Carmen Borja

Editorial Lumen, Barcelona, 2007

Concha Garcia

L'etern retorn, com se sap, és un tema mític que prové de tradicions orientals malgrat haver estat desenvolupat també per l'escola pitagòrica de la Grècia clàssica. Es tractava de concebre el temps d'una manera circular, és a dir, el temps contínuament passaria pels mateixos punts i, per tant, sempre es podria retornar.

La idea que el temps és un continu en progressió va arribar molt després i a Occident de mica en mica s'hauria anat diluint la idea de la circularitat. Afortunadament, va tornar a la nostra cultura gràcies a l'interès per conèixer les tradicions orientals. Li devem molt, per exemple, a Borges perquè en la seva obra es va ocupar en mostrar la idea de circularitat en relats com *La Biblioteca de Babel*.

En aquest poemari de Carmen Borja, barcelonina nascuda a Gijón el 1957, s'observa com aquesta tradició forma el solc que ha elaborat la seva forma. Quaranta-nou poemes sense

títol convoquen una recerca el referent de la qual no s'ha perdut: "*Siempre volvemos a la casa del padre. / En cualquier lugar surge el relámpago / que transforma el paisaje o la calle en conciencia*".

El llarg poema acaba cadascun dels seus fragments amb el mateix vers formant una lletania: "*Siempre volvemos a la casa del padre*". El temps és només la mesura en què la possibilitat que torni el que ha de repetir-se faci possible que així sigui, perquè el temps és simultani, i en l'enumeració de cerques i percepcions que són la base d'aquesta poesia, el

lector troba una correspondència constant amb el llençatge dels símbols.

L'anterior entrega de Carmen Borja, *Libro de la Torre. Libro de Ainakls*, també tenia un propòsit d'esclarament a través de la paraula. Defensar aquesta teoria en el territori poètic en aquests temps de tanta banalitat és un veritable plaer.

La poesia de Carmen Borja s'emmarca en la paraula com a experiència col·lectiva. En els seus textos el jo és imperceptible perquè la seva veu està al servei de la mirada: "*Escribe como si estuvieras muerta / y tu historia fuera de todos / y tu palabra tuwiera el don*

del consuelo". Lluny del fatalisme, el que l'experiència té aparentment d'irreductible torna a passar, i la vida en aquest continu esdevenir possibilita que les coses passin per segon cop, sempre si es té en compte la concepció de temps simultani: "*¿Cómo medir tiempo y espacio / sin traicionar viejos símbolos? / No llenes las horas vacías: expresa / lo profundo de las horas llenas*".

Carmen Borja s'ocupa de buscar i preguntar en l'espècie bosc de les paraules i de tant en tant troba la claredat necessària per prendre's un descans i emmirallar-s'hi: "*Pero el ala del ángel que te*

protege / y levantas tu cara piedra a piedra. / Ningún dolor es igual a despedirse. / Ensayamos varias veces adioses diversos / y todos admiten volver la vista atrás. / Pero uno no. / ¿A quién mirar si no están tus ojos?". Simultaneïtat, paradoxa, hermetisme, certes i recerca, tot això és el que anirem trobant en aquests poemes més treballats amb la ment i l'experiència que no pas amb un llenguatge que els hauria fet definitivament peculiars. Com ja fa temps va deixar escrit Borges en el pròleg de *La cifra*, aquestes pàgines busquen, si no incertesa, sí una via intermèdia.